

Munich Personal RePEc Archive

Occupational accident in the light of the provisions of Regulation (EC) No 883/2004 on the coordination of social security systems

Shirvanyan, Mariyana

University of Economics – Varna

2019

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/97666/>
MPRA Paper No. 97666, posted 23 Dec 2019 05:32 UTC

**ТРУДОВАТА ЗЛОПОЛУКА В СВЕТЛИНАТА
НА РАЗПОРЕДБИТЕ НА РЕГЛАМЕНТ /ЕО/ № 883/2004
ЗА КООРДИНАЦИЯ НА СИСТЕМИТЕ
ЗА СОЦИАЛНА СИГУРНОСТ**

*Съдия Марияна Ширванян
Административен съд Варна*

**OCCUPATIONAL ACCIDENT IN THE LIGHT
OF THE PROVISIONS OF REGULATION (EC) NO 883/2004
ON THE COORDINATION
OF SOCIAL SECURITY SYSTEMS**

*Judge Mariyana Shirvaniyan
Varna Administrative Court*

Резюме

Приемането на Регламент (ЕО) № 883/2004, който урежда координацията на системите за социална сигурност от Европейския парламент и Съвета, е в съответствие с правно обвързващите конвенции, както и препоръки за страните-членки, засягащи разни области от трудовото право приети от Международната организация на труда и тенденциите за развитие на социалната сигурност. Регламентът е приет в съответствие с разпоредбата на чл. 25 от Всеобщата декларация за правата на човека, уреждащ правото на обществено осигуряване като част от правото на достойно жизнено равнище, както и на чл. 9 от Международния пакт за икономически, социални и културни права, установяващ сред основните човешки права и правото на социална сигурност.

Ключови думи: трудова злополука, социална сигурност, обезщетения.

Abstract

The adoption of Regulation (EC) No 883/2004, which regulates the coordination of social security systems by the European Parliament and the Council, is in line with legally binding conventions, as well as recommendations for Member States concerning miscellaneous areas of Labour law adopted by the International Labour Organization and the tendencies for the development of social security. The regulation has been adopted in accordance with the

provisions of article 25 of the Universal Declaration of Human Rights governing the right to social security as part of the right to a dignified standard of living, as well as article 9 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, which establishes among fundamental human rights and the right to social security.

Key words: *accident at work; social security; benefits.*

Въведение

Трудовата злополука е юридически факт с многостранно правно значение, особено голямо в областта на трудовите и осигурителните отношения (Средкова, 2016, с. 175) (Андреева & Йолова, 2014) (Андреева & Йолова, Нормативни промени в контрола за спазване на трудовото и осигурително законодателств, 2009) (Андреева & Йолова, Юридическа отговорност и контрол за спазване на трудовото и осигурително законодателство, 2011) и осигурен социален риск, елемент от социалната сигурност на лицата. Трудовата злополука като осигурен социален риск се урежда от разпоредби на международно и национално ниво.

В българското право разпоредби уреждащи трудовата злополука са разписани основно в Кодекса за социално осигуряване, а също и в редица други нормативни актове¹. В Хартата на основните права на Европейския съюз (Хартата) чл. 34 е предвидено защитено основно човешко право на социална сигурност и социална помощ. Съгласно цитираната разпоредба Съюзът признава и зачита правото

¹ Наредбата за медицинската експертиза и Наредбата за установяване, разследване, регистриране и отчитане на трудовите злополуки. Уредбата на трудовата злополука и нейните правни последици са предмет на регулиране от следните конвенции и препоръки с непосредствено действие в българското право при условията на чл. 5, ал. 4 от Конституцията на Р България - Конвенция № 12 относно обезщетението при трудови злополуки /земеделие/ от 1921 г., Конвенция № 17 относно обезщетението при трудова злополука от 1925 г., Конвенция № 19 относно еднаквото третиране (трудова злополука) от 1925 г., Конвенция № 32 за закрилата на докерите срещу злополуките (ревизирана) от 1932 г., Конвенция № 55 относно задължението на корабопризежателя при болест или при злополука на моряците от 1936 г., Конвенция № 102 за социална сигурност (минимални стандарти) от 1952 г. и Морската трудова конвенция от 2006 г.

на достъп до обезщетенията за социална сигурност и до социалните служби, които осигуряват закрила в посочените в разпоредбата случай, между които е и трудовата злополука, в съответствие с правилата установени от правото на Съюза и от националните законодателства и практики.

От 1 януари 2007 г. с присъединяването на Р България към Европейския съюз (ЕС) страната ни прилага европейските правила за координация на системите за социална сигурност на държавите-членки на съюза, въведени с Регламенти на Съвета (ЕИО) № 1408/71 и № 574/72. От 1 май 2010 г. се прилагат нови регламенти за координация на системите за социална сигурност на държавите-членки на ЕС². Приемането на регламентите и механизмите, с които те уреждат правата за получаване на обезщетения за настъпили осигурителни рискове, включително и за настъпила трудова злополука, както и правилата, които държавите-членки на ЕС следва да спазват при обезщетяване на правоимащите лица отразяват тенденциите в регламентацията на трудовите и осигурителни отношения на европейско равнище.

Целта на доклада е да се изследват правата и правилата за получаване на обезщетение на заетите и samozаетите лица полагащи труд на територията на различните държави членки на ЕС при настъпване на трудова злополука. Поставената с доклада цел се постига чрез изпълнените на следните **задачи**: 1) направен е преглед на разпоредбите на Регламент (ЕО) № 883/2004 относими към обезщетенията за настъпила трудова злополука; 2) посочени са относимите към разглеждания регламент норми на Договора за създаване на Европейската общност, и 3) на база направеният нормативен анализ се правят изводи и се набелязват тенденции в развитието на разпоредбите относно регламентацията на трудовата злополука на общностно и национално равнище.

Актуалността на изследването се обуславя от факта, че въпросите свързани с обезщетенията за трудова злополука предвидени в за-

² Това са Регламент /ЕО/ № 883/2004 на европейския парламент и на съвета от 29.04.2004 за координация на системите за социална сигурност (Регламент (ЕО) № 883/2004 г.) и Регламент (ЕО) № 987/2009 на Европейския парламент и на Съвета от 16.09.2009г. за установяване на процедурата по прилагане на Регламент /ЕО/ № 883/2004.

конодателствата на различните държави-членки, като предвидени в социално осигурителните им системи са елемент от социалната сигурност на лицата и рефлектират пряко при упражняването на правото им за свободно придвижване на територията на ЕС. Това прави разглеждания проблем с изключителна практическа приложимост.

Докладът няма претенции за изчерпателност. Извън обхвата му е начинът на изпълнение на регламента. Разпоредбите относно изпълнението са предвидени в Регламент (ЕО) № 987/2009 на Европейския парламент и на Съвета от 16.09.2009г. за установяване на процедурата по прилагане на Регламент (ЕО) № 883/2004

Изложение

Основно гарантирано от разпоредбата на чл. 39 (предишен чл. 48) от Договора за създаване на Европейската общност е правото на свободно движение на хора в границите на ЕС.

Регламент (ЕО) № 883/2004 създава система за координация от носима по-специално до определяне на законодателството, приложимо по отношение на заетите и самостоятелно заетите лица, които при различни обстоятелства упражняват правото си на свободно движение. Регламентът трябва да се тълкува при съобразяване на целта на члена от Договора, на който се основава (чл. 42 от Договора за създаване на Европейската общност, предишен чл. 51), която е: приемане на мерки в областта на социалното осигуряване, необходими за гарантирането на свободата на движението на работници. Видно от първото съображение от Регламент (ЕО) № 883/2004 правилата за координация на националните системи за социална сигурност се вписват в рамките на свободното движение на лица и следва до допринасят за подобряване на жизнения им стандарт и условията на заетост. Съгласно съображение двадесет и пет от регламента във връзка с обезщетенията при трудови злополуки и професионални болести, с цел предоставяне на закрила, се установят правила за положението на лицата, които пребивават или имат престой в държава-членка, различна от компетентната държава-членка.

Регламент (ЕО) № 883/2004 е източник на вторичното право на ЕС и се прилага пряко, т.е. съдържащите се в него правни принципи и норми са пряко приложими във всички държави-членки по силата

на чл. 288 от ДФЕС. Разпоредбите на регламента са задължителни за спазване от националните органи и администрации, от институциите за социална сигурност и от съдилищата. Чрез правилата за координация се постига преодоляване на колизията на закони и се предотвратява нееднаквото третиране на гражданите на различните държави-членки при настъпването на осигурителния риск.

Необходимо е да се отбележи, че в регламента не е дадена легална дефиниция на понятието „трудова злополука“. Съдържанието на това понятие следва да се извлече от законодателството на компетентната да предостави обезщетението при настъпване на трудовата злополука държава-членка. Регламентът съдържа и правила относно обезщетенията за трудова злополука при липса на конкретна регламентация на трудовите злополука в законодателството на компетентната държава-членка.

За целите на изследването е необходимо да бъде изяснено съдържанието на понятията „законодателство“, „компетентна институция“ и „компетентна държава-членка“, както и да бъде определен персоналният обхват на регламента и принципите и да бъдат посочени принципите, съгласно които се определя компетентната да предостави обезщетението държава-членка.

Съгласно чл.3 от Регламент (ЕО) № 883/2004 разпоредбите му се прилагат към всички законодателства³. За да бъде приложим регламента претърпялото трудова злополука лице следва да е измежду лицата изчерпателно изброени в чл. 2 от регламента. В чл. 2 от Регламент (ЕО) № 883/2004 е определен персоналният обхват на регламента и в него са включени лицата граждани на държава-членка на ЕС, лица без гражданство и бежанци, които пребивават в държава-членка, които са или са били подчинени на законодателството на една или повече държави-членки, както и членовете на техните семейства и преживелите ги лица.

³ Съгласно дадената легална дефиниция в чл. 1, параграф „л“ от Регламент (ЕО) № 883/2004 „законодателство“ означава, по отношение на всяка държава-членка, закони, подзаконовни актове и други правни разпоредби и всички други мерки за прилагане, във връзка с клоновете на социално осигуряване, обхванати от чл. 3, параграф 1 на регламента, между които и в б. “е“ са предвидени обезщетения за трудови злополуки.

Регламент (ЕО) № 883/2004 съдържа материалните правила, принципи и разпоредби в областта на координацията на системите за социална сигурност на държавите-членки. Механизмът за координация на системите за социална сигурност, включващ обезщетенията за трудова злополука се основава на четири основни принципа: определяне на приложимото законодателство; равенство в третирането; сумиране на периодите на заетост, осигуряване или пребиваване и износ на обезщетения.

По отношение на отпускане на обезщетенията за трудова злополука общият принцип за определяне на приложимото законодателство е, че щом едно лице попада в персоналния обхват на Регламент (ЕО) № 883/2004 се прилага разписаното в чл. 11, параграф 1 от Регламента правило за приложимост на само едно национално законодателство, което се определя в съответствие с разпоредбите на Дял II от регламента.

Съгласно „Общите разпоредби“ на чл. 1 от Дял I от регламента, в който са дадени легалните определения на използваните в регламента понятия „компетентната държава-членка“ е държавата-членка, в която се намира „компетентната институция“⁴.

За изясняване на приложимата разпоредба на регламента към компетентния да изплати обезщетението орган следва да бъде посочено, че в регламента са дадени и относимите към определяне на компетентна институция легални дефиниции на понятията „пребиваване“ и „престой“. Съгласно тези легални дефиниции „пребиваване“ означава мястото, където лицето обичайно пребивава, а

⁴ „Компетентната институция“ съгласно дадените в алтернативност четири определения в регламента е 1) институцията, в която заинтересованото лице е осигурено към момента на искането за обезщетение или 2) институцията, от която заинтересованото лице би имало право на обезщетения, ако то, член или членове на неговото семейство пребиваваха в държавата-членка, в която се намира институцията или 3) институцията, определена от компетентния орган на съответната държава или 4) в случая на схема свързана със задълженията на работодателя във връзка с обезщетенията, определени в член 3, параграф 1 от регламента, между които и обезщетението за трудова злополука или съответния работодател или осигурител, или вместо него, орган или институция, определен от компетентния орган на съответната държава-членка.

„престой“ означава временно пребиваване. Т.е. разграничителният критерий въведен от регламента е свързан с периода от време, в който лицето се намира на територията на една или друга държава-членка. За целите на регламента и по-конкретно за определянето на компетентната – държава-членка на гражданството на лицата не е придадено правно значение.

Обезщетенията, които могат да бъдат предоставени на лицата при настъпване на трудова злополука са два вида – обезщетения в пари и обезщетения в натура. Обезщетение в натура означава съгласно дадената в регламента легална дефиниция – „обезщетения в натура предвидени в законодателството на държава-членка, които са предназначени да осигурят, предоставят, изплатят директно или възстановят разходите за медицинско обслужване и свързаните с него продукти и услуги. Това включва обезщетения в натура за дългосрочна грижа.“ В това легално определение се включват и обезщетенията за трудови злополуки предвидени в схемите на държавите-членки за трудови злополуки.

Съгласно чл. 36 от регламента наименуван „Право на обезщетения в натура и парични обезщетения“ параграф 1 е предвидено общите разпоредби на чл. 17, чл. 18, параграф 1, чл. 19, параграф 1 и чл. 20, параграф 1 от регламента да намират приложение при обезщетяването на трудовите злополуки. Цитираните разпоредби предвиждат правилата за получаване на обезщетения в натура от осигурените лица и членовете на техните семейства. Разпоредбите на чл. 17 и чл. 18, параграф 1 от Регламент (ЕО) № 883/2004 г. установяват правото на обезщетение в натура на осигуреното лице и членовете на неговото семейство при пребиваване в държава-членка различна от компетентната държава-членка и при престой в компетентната държава членка. Съгласно чл. 19 от Регламент (ЕО) № 883/2004 осигуреното лице и членовете на неговото семейство, които имат престой в държава-членка, различна от компетентната държава членка имат право на обезщетения в натура, които са необходими по медицински причини по време на престоят им, като се взимат предвид същността на обезщетението и очакваната продължителност на престоя. Тези обезщетения се предоставят от името на ком-

патентната институция (която е в държавата-членка, в която е полаган труд или в държавата членка по пребиваване), от институцията по мястото на престой в съответствие с разпоредбите по прилаганото от тази институция законодателство, като на осигурени към посоченото законодателство. С разпоредбата се създава правна фикция гарантираща на правоимащите лица възможност да получат обезщетение при наличието на предпоставките предвидени в законодателството на държавата-членка по мястото им на престой.

Съгласно чл.36 от Регламент /ЕО/ № 883/2004 без да се засягат общите разпоредби за предоставяне на обезщетения при трудови злополуки се прилагат по-благоприятните разпоредби на параграфи 2 и 2а от същия член. Съгласно параграфи 2 и 2а на чл. 36 от Регламент (ЕО) № 883/2004 лице, което е претърпяло трудова злополука и което пребивава или има престой в държава-членка, различна от компетентната държава-членка има право на специалните обезщетения в натура по схемата за трудовите злополуки или професионални болести, предоставяни от името на компетентната институция, от институцията по място на пребиваване или престой в съответствие с прилаганото от нея законодателство, така както ако това лице е било осигурено съгласно посоченото законодателство. Съгласно специалната разпоредба на чл. 36 параграф 2а, компетентната институция не може да откаже да предостави предвиденото в чл. 20, параграф 1 от регламента разрешение на лице, което е претърпяло трудова злополука и което има право на обезщетение за сметка на тази институция, когато подходящото за неговото състояние лечение не може да му бъде проведено в държавата в която пребивава, в рамките на оправдан от медицинска гледна точка период, като се има предвид текущото му общо състояние. Разрешението по чл.20 от Регламент (ЕО) № 883/2004 на осигуреното лице, се издава от компетентната институция за придвижване до друга държава-членка с цел получаване на обезщетение в натура по време на престоя му там. Осигуреното лице, което е получило разрешение от компетентната институция да замине в друга държава-членка с цел получаване подходящо за състоянието му лечение, получава обезщетенията в натура, предоставени от името на компетентната инс-

титуция, от институцията по мястото на престоя, в съответствие с разпоредбите на прилаганото от нея законодателство като на осигурено съгласно посоченото законодателство лице. Условие за издаване на разрешението е лечението да е сред обезщетенията, предвидени от законодателството на държавата-членка, в която пребивава съответното лице и в която то не може да получи това лечение в срока, който е оправдан от медицинска гледна точка, като се вземе предвид неговото текущо здравословно състояние и вероятното развитие на неговото заболяване (Андреева & Йолова, 2019).

Съгласно нормата на чл. 21 от регламента осигуреното лице или членовете на неговото семейство, които имат престой в държава-членка, различна от компетентната, имат право на парични обезщетения от компетентната институция в съответствие с разпоредбите на прилагането от тази институция законодателство. По споразумение между компетентната институция и институцията по място на пребиваване или престой, тези обезщетения могат, да се предоставят от институцията по място на пребиваване или престой, за сметка на компетентната институция в съответствие с разпоредбите на прилаганото от компетентната институция законодателство. В чл. 21 параграфи 2 и 3 от Регламент (ЕО) № 883/2004 е разписан механизмът на изчисляване на паричните обезщетения. Предвидени са два подхода в зависимост от регламентирането на вида доход, върху който се изчислява размера на обезщетението в приложимото към конкретния случай законодателство. Така например, компетентната институция на държавата-членка, чието законодателство предвижда изчисляването на парични обезщетения да става въз основа на среден доход или на средна осигурителна основа, определя такъв среден доход или средна осигурителна основа въз основа на доходи, потвърдени за получени, или на прилаганата осигурителна основа през време на периодите, завършени съгласно посоченото законодателство. Компетентната институция на държавата-членка, чието законодателство предвижда изчисляването на парични обезщетения да става въз основа на стандартен доход, следва да отчита единствено стандартния доход или, когато е необходимо, средните стандартни доходи за периодите, изтекли съгласно посоченото законодателство.

Предвидена е възможност в разпоредбата на чл. 37 от регламента компетентната институция на държавата-членка, чието законодателство предвижда поемане на разходите за транспортиране на лице, претърпяло трудова злополука или до мястото, където пребивава, или до болница, да поеме такива разходи до съответното място в друга държава-членка, където лицето пребивава, при условие, че тази институция даде предварително разрешение за такова транспортиране, като надлежно прецени причините, които го оправдават. Такова разрешение не се изисква за пограничен работник. Предвидено е също компетентната институция на държава-членка, чието законодателство предвижда поемане на разходите за транспортиране на тялото на лице, загинало при трудова злополука до мястото на погребението, в съответствие с прилаганото от нея законодателство, да поеме разходите до съответното място в друга държава-членка, където лицето е пребивавало по време на злополуката. Разпоредбите са оправомощаващи и определят рамките на оперативната самостоятелност на компетентната институция да направи преценка във всеки конкретен случай за наличието на предпоставките, съгласно законодателството на което е подчинена, за разрешаването на транспортирането на лицето претърпяло трудова злополука или на тялото му до друга държава-членка.

Съгласно специалното правило закрепено в чл.40 от Регламент (ЕО) № 883/2004 наименуван „Правила за отчитане особеностите на някои законодателства“, ако в държавата-членка, в която заинтересованото лице пребивава или има престой, не съществува осигуряване срещу трудови злополуки, или такова осигуряване съществува, но няма институция, която да отговаря за отпускане на обезщетенията в натура, тези обезщетения се предоставят от институцията по място на пребиваване или престой, която отговаря за предоставянето на обезщетения в натура в случай на болест. Ако в компетентната държава-членка не съществува осигуряване срещу трудова злополука, разпоредбите на тази глава относно обезщетенията в натура се прилагат въпреки това за лице, което има право на такива обезщетения за болест, за майчинство и съответните им обезщетения за гледане на малко дете от бащата съгласно законодателството на

тази държава-членка, ако това лице претърпи трудова злополука по време на престоя или пребиваването си в друга държава-членка. Разходите се поемат от институцията, компетентна за обезщетенията в натура съгласно законодателството на компетентната държава-членка. Предвидено е правилата на Член 5 от регламента, установяващи равно третиране на обезщетения, доходи, факти и събития да се прилагат за компетентната институция в държава – членка по отношение на равностойността на трудовете злополуки които или са настъпили или са били потвърдени впоследствие съгласно законодателството на друга държава-членка при оценяване на степента на неработоспособност, правото на обезщетение или неговия размер, при две условия, първото от които е: да не се дължи обезщетение във връзка с трудова злополука, настъпила или установено в миналото, съгласно прилаганото от нея законодателство и второто е: да не се дължи обезщетение във връзка с трудова злополука или професионална болест, настъпила или потвърдена, впоследствие съгласно законодателството на другата държава-членка, съгласно което е претърпяна трудовата злополука.

Цитираните разпоредби представляват система от стълкновителни норми, които в своята цялост уреждат материално правните предпоставки на механизма на отпускане на обезщетения при настъпване на трудова злополука на лице включено в персоналния обхват на Регламент (ЕО) № 883/2004 на територията на държава-членка на ЕС.

Държавите-членки са компетентни да уреждат сами своите системи за социална сигурност. Когато не е налице хармонизиране, в законодателствата на всяка държава-членка следва да бъдат определени условията, при които възниква право или задължение за включване в схема на социална сигурност, размерът на дължимите осигурителни вноски от осигурените лица, доходите, които се вземат предвид при изчисляване на вноските за социална сигурност и осигурените социални рискове. При упражняване на тези свои правомощия държавите-членки трябва да спазват правото на Съюза.

Анализът на разпоредбите на Регламент (ЕО) № 883/2004 налага извод, че регламентът не създава обща схема за социална сигур-

ност, а запазва съществуването на отделните национални схеми и само осигурява координирането им, чрез налагане на императивни правила към конкретно посочени административни органи, лица и категории обезщетения, които в своята съвкупност са относими към правото за свободното движение на лица в рамките на ЕС.

Заклучение

В заключение следва да се посочи, че разпоредбите на дял II и на Дял III, Глава 2 от Регламент (ЕО) № 883/2004 г. представляват пълна и единна система от стълкновителни норми на административното право (Цанков, Андреева, Йолова, & Димитрова, 2006) (Андреева & Йолова, Основи на публичното право, 2016), приложими в отношенията между лицата претърпели трудова злополука, попадащи в персоналия обхват на регламента и компетентната/компетентните администрации (Андреева, Йолова, & Димитрова, Основи на публичната администрация, 2004), имащи за цел не само избягване на едновременното прилагане на няколко национални законодателства при настъпването на социалния риск – трудова злополука и възникващите от това усложнения, но и недопускане лицата, попадащи в приложното поле на регламента да бъдат лишени от защита в областта на социалната сигурност, поради липса на приложимо по отношение на тях законодателство.

Предвидените в Регламент (ЕО) № 883/2004 стълкновителни норми са наложени императивно на държавите членки, поради което те не разполагат с възможност да определят до каква степен е приложимо тяхното собствено законодателство или законодателството на друга държава-членка.

Всяка държава-членка по принцип е свободна да установи съдържанието на понятието „трудова злополука“ и да наложи условията за получаването на обезщетения при настъпването на този осигурителен риск, като разпоредбите на законодателството ѝ не следва да представляват пречка за свободното движение на работници. За целта следва в приложимото национално законодателство да са налични релевантните за социалната сигурност разпоредби – да са предвидени ясни критерии относно определянето на злополуката като трудова; да са посочени органите които следва да установят

факта на настъпването на злополуката и класифицирането ѝ като трудова и да бъдат регламентирани условията за отпускането на обезщетенията на претърпялото трудовата злополука лице или на преживелите го членове на семейството му.

Използвана литература

1. Андреева, А., & Йолова, Г. (2009). Нормативни промени в контрола за спазване на трудовото и осигурително законодателств. Известия на ИУ – Варна(3), с. 164-173.
Andreeva, A., & Yolova, G. (2009). Normativni promeni v kontrola za spazvane na trudovoto i osiguritelno zakonodatelstv. Izvestia na IU – Varna(3), s. 164-173.
2. Андреева, А., & Йолова, Г. (2011). Юридическа отговорност и контрол за спазване на трудовото и осигурително законодателство. Варна: Унив. изд. Наука и икономика, Библ. Проф. Цани Калянджиев.
Andreeva, A., & Yolova, G. (2011). Yuridicheska otgovornost i kontrol za spazvane na trudovoto i osiguritelno zakonodatelstvo. Varna: Univ. izd. Nauka i ikonomika, Bibl. Prof. Tsani Kalyandzhiev.
3. Андреева, А., & Йолова, Г. (2014). Трудово и осигурително право. Варна: Наука и икономика, ИУ – Варна.
Andreeva, A., & Yolova, G. (2014). Trudovo i osiguritelno pravo. Varna: Nauka i ikonomika, IU – Varna.)
4. Андреева, А., & Йолова, Г. (2016). Основи на публичното право. Варна: Наука и икономика.
Andreeva, A., & Yolova, G. (2016). Osnovi na publiclnoto pravo. Varna: Nauka i ikonomika.
5. Андреева, А., & Йолова, Г. (2019). За някои особености на контрола при възстановяване на разходи за трансгранично здравно обслужване. От Счетоводство, одит и финанси в променящия се свят : Сборник с доклади от научно-практическа конференция по повод 95 г. от създаването на кат. „Счетоводна отчетност“ (с. 438 - 448). Варна: Наука и икономика.
Andreeva, A., & Yolova, G. (2019). Za nyakoi osobenosti na kontrola pri vazstanovyavane na razhodi za transgranichno zdravno obslu-zhvane. Ot Schetovodstvo, odit i finansi v promenyashtia se svyat :

Sbornik s dokladi ot nauchno-prakticheska konferentsia po povod 95 g. ot sazdavaneto na kat. „Schetovodna otchetnost” (s. 438 - 448). Varna: Nauka i ikonomika.

6. Андреева, А., Йолова, Г., & Димитрова, Д. (2004). Основи на публичната администрация. Варна: Наука и икономика.
Andreeva, A., Yolova, G., & Dimitrova, D. (2004). Osnovi na publichnata administratsia. Varna: Nauka i ikonomika.
7. Средкова, К. (2016). Осигурително право, 5 издание. София: Сиби.
Sredkova, K. (2016). Osiguritelno pravo, 5 izdanie. Sofia: Sibi.
8. Цанков, П., Андреева, А., Йолова, Г., & Димитрова, Д. (2006). Основи на публичното право. Варна: „Наука и икономика“, ИУ – Варна.
Tsankov, P., Andreeva, A., Yolova, G., & Dimitrova, D. (2006). Osnovi na publichното pravo. Varna: „Nauka i ikonomika“, IU – Varna.

За контакти: съдия Марияна Ширванян
Административен съд Варна
E-mail: irgo@abv.bg